

PRAWO CYWILNE

CZEŚĆ OGÓLNA I ZOBOWIĄZANIA

2023/24

SNP(Z)II

Zapobieganie szkodzie

Art. 439

Ten, komu wskutek zachowania się innej osoby, w szczególności wskutek braku należytego nadzoru nad ruchem kierowanego przez nią przedsiębiorstwa lub zakładu albo nad stanem posiadanego przez nią budynku lub innego urządzenia, **zagroża bezpośrednio szkoda**, może żądać, ażeby osoba ta przedsięwzięła środki niezbędne do odwrócenia grożącego niebezpieczeństwa, a w razie potrzeby także, by dała odpowiednie zabezpieczenie.

- **Roszczenie prewencyjne – przesłanka:**

- **bezpośrednie zagrożenie szkodą**

- ✓ zagrożenie istnieć musi realnie, nie wystarcza samo przekonanie o jego występowaniu;
- ✓ prawdopodobieństwo zaistnienia szkody powinno być wysokie;
- ✓ stan zagrożenia może być wynikiem jakiegokolwiek zachowania innej osoby (mogą to być wszelkie działania bądź zaniechania, które w efekcie skutkować mogą zaistnieniem odpowiedzialności deliktowej innej osoby, gdyby szkoda wystąpiła) **Fakt, że osoba zagrożona sama wywołała stan zagrożenia, nie wyklucza jej legitymacji czynnej, jeżeli stan ten utrzymuje się wskutek zachowania innej osoby – ew. nadużycie prawa*

- **Zakres ochrony w stanie zagrożenia szkodą**

Osoba zagrożona szkodą może żądać:

- **przedsięwzięcia środków niezbędnych do odwrócenia grożącego niebezpieczeństwa**

(np. wprowadzenie odpowiedniego nadzoru nad przedsiębiorstwem, rezygnacja ze szkodliwych elementów procesu produkcyjnego, wprowadzenie dodatkowych zabezpieczeń, naprawa budynku czy urządzenia)

- **ustanowienia odpowiedniego zabezpieczenia**

Zgodnie z dyspozycją art. 364 KC powinno nastąpić przede wszystkim przez złożenie pieniędzy do depozytu sądowego. Z ważnych powodów zabezpieczenie może nastąpić w inny sposób, np. przez czasowy zakaz prowadzenia określonej produkcji, korzystania z budynku czy urządzenia i innych czynności, jakie okażą się konieczne w okolicznościach konkretnego przypadku.

Środki zapobiegawcze muszą uwzględniać stopień zagrożenia i jego źródło, ich zastosowanie nie może bowiem prowadzić do faktycznego zakazu prowadzenia działalności zgodnej z prawem

Poniesienie szkody w cudzym interesie

Art. 438

Kto w celu odwrócenia grożącej drugiemu szkody albo w celu odwrócenia wspólnego niebezpieczeństwa przymusowo lub nawet dobrowolnie poniósł szkodę majątkową, może żądać naprawienia poniesionych strat w odpowiednim stosunku od osób, które z tego odniosły korzyść.

- art. 438 KC → **roszczenie odszkodowawcze** nie jest związane z czynem niedozwolonym, a z **poniesieniem szkody w cudzym interesie**
- Poniesienie szkody nastąpić ma w **celu odwrócenia grożącej drugiemu szkody** albo w celu **odwrócenia wspólnego niebezpieczeństwa**
- **Zakres roszczenia poszkodowanego:**
 - Roszczenie z art. 438 KC **nie zakłada pełnej kompensacji szkody i ograniczone jest jedynie do strat**, a zatem tylko do szkody majątkowej, i to wyłącznie w postaci *damnum emergens*.
 - Szkoda niemajątkowa** poniesiona w cudzym interesie nie podlega naprawieniu na zasadach oznaczonych w komentowanym przepisie.
 - Poszkodowany może żądać naprawienia poniesionych strat tylko **do wysokości korzyści** uzyskanych przez osobę trzecią (**korzyść polegać będzie na uniknięciu straty w postaci zniszczenia lub uszkodzenia przedmiotu majątkowego, czy też wydatków związanych ze szkodą na osobie**)

Naprawienie szkody

Art. 361

§ 1. Zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

§ 2. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono.

Art. 362

Jeżeli poszkodowany przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody, obowiązek jej naprawienia ulega odpowiedniemu zmniejszeniu stosownie do okoliczności, a zwłaszcza do stopnia winy obu stron.

- Jeśli powstanie lub powiększenie szkody jest wynikiem oddziaływania co najmniej dwóch czynników – zachowania sprawcy oraz zachowania poszkodowanego – zakres odpowiedzialności odszkodowawczej sprawcy ulega stosownemu zmniejszeniu (**miarkowanie odszkodowania**).
- Zachowanie poszkodowanego stanowić musi co najmniej normalną, **adekwatną przyczynę** powstania szkody (nie jest wystarczające stwierdzenie związku typu *conditio sine qua non*).
- Przyczynienie się poszkodowanego do powstania lub zwiększenia szkody **nie może prowadzić do całkowitego zniesienia obowiązku zapłaty odszkodowania**.

Art. 440

W stosunkach między osobami fizycznymi zakres obowiązku naprawienia szkody może być stosownie do okoliczności ograniczony, jeżeli ze względu na stan majątkowy poszkodowanego lub osoby odpowiedzialnej za szkodę wymagają takiego ograniczenia zasady współżycia społecznego.

- Zarówno sprawca szkody, jak i poszkodowany są **osobami fizycznymi**;
- Stosowne obniżenie należnego poszkodowanemu odszkodowania może mieć miejsce zarówno w przypadku odpowiedzialności na **zasadzie winy, jak i ryzyka**. Kiedy odpowiedzialność kształtowana jest w oparciu o **zasadę słuszności**, samodzielną podstawę miarkowania takiego odszkodowania stanowią przepisy art. 417², 428 i art. 431 § 2 KC;
- Odszkodowanie może zostać **jedynie obniżone**, a **nie wyłączone**, co prowadziłoby faktycznie do całkowitego zwolnienia sprawcy szkody od odpowiedzialności (tak SN w wyr. z 4.2.1970 r., II CR 527/69, Legalis);
- Miarkowanie odszkodowania sprowadzić się też może do rozłożenia należnego poszkodowanemu świadczenia na raty, odstąpienia od zasądzenia należnych odsetek za czas opóźnienia, odroczenia terminu spełnienia świadczenia odszkodowawczego itp.
- Zakres obowiązku naprawienia szkody może być ograniczony **stosownie do okoliczności**, a zatem porównanie stanu majątkowego poszkodowanego i osoby odpowiedzialnej za szkodę **nie jest tu kryterium jedynym**.

Art. 363

§ 1. Naprawienie szkody powinno nastąpić, **według wyboru poszkodowanego**, bądź przez przywrócenie stanu poprzedniego, bądź przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej. Jednakże gdyby przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo gdyby pociągało za sobą dla zobowiązanego **nadmierne trudności lub koszty**, roszczenie poszkodowanego ogranicza się do świadczenia w pieniądzu.

§ 2. Jeżeli naprawienie szkody ma nastąpić w pieniądzu, wysokość odszkodowania powinna być ustalona według **cen z daty ustalenia odszkodowania, chyba że szczególne okoliczności wymagają przyjęcia za podstawę cen istniejących w innej chwili.**

Sposoby naprawienia szkody:

- **przywrócenie stanu poprzedniego** (restytucja naturalna),
- **zapłata** odpowiedniej kwoty (rekompensata).

Wybór poszkodowanego!

Ograniczenie wyboru:

- gdyby przywrócenie stanu poprzedniego pociągało za sobą nadmierne trudności lub koszty
- gdyby przywrócenie stanu poprzedniego nie było obiektywnie możliwe

Art. 441

§ 1. Jeżeli kilka osób **ponosi odpowiedzialność** za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym, ich odpowiedzialność jest solidarna.

§ 2. Jeżeli szkoda była wynikiem działania lub zaniechania kilku osób, ten, kto szkodę naprawił, może żądać od pozostałych zwrotu odpowiedniej części zależnie od okoliczności, a zwłaszcza od winy danej osoby oraz od stopnia, w jakim przyczyniła się do powstania szkody.

§ 3. Ten, kto naprawił szkodę, za którą jest odpowiedzialny mimo braku winy, ma zwrotne roszczenie do sprawcy, jeżeli szkoda powstała z winy sprawcy.

Przewidziana przez dyspozycję art. 441 KC **solidarna odpowiedzialność** zachodzi w sytuacji, **kiedy:**

- **szkoda wyrządzona została przez kilka osób,**
- **wraz ze sprawcą odpowiada pomocnik lub osoba, która świadomie skorzystała z wyrządzonej drugiemu szkody (art. 422 KC),**
- **odpowiedzialność za szkodę ponosi wraz ze sprawcą inny podmiot (art. 417, 429, 430, 436 KC) → zatem nie wymaga się, aby każda z osób zobowiązanych do naprawienia szkody odpowiadała wobec poszkodowanego na tej samej zasadzie**

Art. 441 KC → **ustawowe źródło solidarności biernej**, do której co do zasady stosować należy wszystkie reguły art. 366 i n. KC.

Art. 441 KC → **nie może być podstawą do przyjęcia solidarności między osobami odpowiadającymi w różnych reżimach, co zrodzi odpowiedzialność *in solidum!***

Szczególne zasady roszczeń regresowych:

- W art. 441 § 2 i 3 KC przewidziane zostały odmienności co do kształtu roszczeń regresowych w stosunku do rozwiązania z art. 376 KC
- art. 441 § 3 KC → przypadki, kiedy mamy do czynienia ze współodpowiedzialnością opartą w stosunku do jednej osoby na zasadzie winy, a stosunku do drugiej na zasadzie ryzyka, bezprawności lub słuszności, kiedy dodatkowo stwierdzić możemy, iż szkoda wyrządzona została wyłącznie z winy osoby, odpowiadającej za nią na tej właśnie zasadzie (tzw. **pełny regres**)
- art. 441 § 2 KC → określa postać roszczeń regresowych we wszystkich pozostałych przypadkach solidarnej współodpowiedzialności deliktowej, a zatem wtedy, gdy:
 - jest ona oparta na jednakowej zasadzie,
 - podstawy tej odpowiedzialności są różne, w tym też i wtedy, kiedy jedna osoba odpowiada niezależnie od winy, ale nie da się stwierdzić, iż szkoda powstała wyłącznie z winy sprawcy

Roszczenia regresowe powstają dopiero z **momentem naprawienia szkody** przez jednego ze współodpowiedzialnych i chwila ta wyznacza także początek biegu terminu przedawnienia tego roszczenia.

Roszczenia

Niezbywalność roszczeń

Art. 449

Roszczenia przewidziane w art. 444-448 nie mogą być zbyte, chyba że są już wymagalne i że zostały uznane na piśmie albo przyznane prawomocnym orzeczeniem.

- Art. 449 KC **NIE** dotyczy problematyki przeniesienia ww. roszczeń w konsekwencji zdarzeń innych niż czynność prawna – przede wszystkim w następstwie dziedziczenia;
- Ograniczenia zbywalności sformułowane w art. 449 odnoszą się do wszystkich **roszczeń o naprawienie szkody na osobie przewidzianych w art. 444–448 KC**, tj. do:
 - ✓ roszczenia o zadośćuczynienie,
 - ✓ roszczenia o zasądzenie odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez poszkodowanego cel społeczny,
 - ✓ roszczeń służących naprawieniu szkody majątkowej, czyli roszczeń o rentę oraz o odszkodowanie jednorazowe

- Roszczenia stają się zbywalne jedynie wówczas, gdy są wymagalne, a jednocześnie zostały uznane przez dłużnika odszkodowawczego na piśmie albo zostały przyznane prawomocnym orzeczeniem
- łącznie muszą być spełnione przesłanki:

1) WYMAGALNOŚĆ

Zgodnie z dominującym w doktrynie i orzecznictwie poglądem naprawienie szkody wyrządzonej deliktem, w tym zadośćuczynienie roszczeniom przewidzianym w art. 444–448 KC, stanowi **świadczenie bezterminowe**. Wymagalność wspomnianych roszczeń następuje więc – stosownie do art. 455 KC – w konsekwencji wezwania przez wierzyciela do spełnienia świadczenia i przypada **niezwłocznie po takim wezwaniu**.

2) PRZYNANIE PRAWOMOCNYM ORZECZENIEM / UZNANIE ROSZCZENIA (wyłącznie **uznanie właściwe** – przyjmujące postać umowy między wierzycielem i dłużnikiem odszkodowawczym; „na piśmie” → konieczność dochowania **formy pisemnej (art. 78 KC) zastrzeżonej *ad eventum***).

ROSZCZENIA BEZPOŚREDNIEGO POSZKODOWANEGO

1. Naprawienie szkody majątkowej na osobie

Art. 444

§ 1. W razie **uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia** naprawienie szkody obejmuje **wszelkie wyniki z tego powodu koszty**. Na żądanie poszkodowanego zobowiązany do naprawienia szkody powinien wyłożyć z góry sumę potrzebną na koszty leczenia, a jeżeli poszkodowany stał się inwalidą, także sumę potrzebną na koszty przygotowania do innego zawodu.

§ 2. Jeżeli poszkodowany **utracił całkowicie lub częściowo zdolność do pracy zarobkowej albo jeżeli zwiększyły się jego potrzeby lub zmniejszyły widoki powodzenia na przyszłość**, może on żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody odpowiedniej **renty**.

§ 3. Jeżeli w chwili wydania wyroku szkody nie da się dokładnie ustalić, poszkodowanemu może być przyznana **renta tymczasowa**.

→ art. 444 KC modyfikuje ogólne reguły naprawienia **szkody majątkowej** zarówno co do zakresu, jak i sposobu jej kompensacji.

Modyfikacja ta polega na **rozszerzeniu, w stosunku do przepisów ogólnych (art. 361 § 2 KC), zakresu obowiązku odszkodowawczego na szkody przyszłe** (szkody ewentualne), a także na wprowadzeniu (w art. 444 § 2 i 3 KC) szczególnego – nieprzewidzianego w przepisach ogólnych – środka kompensacji szkód, jakim jest **renta** (art. 447 KC → Kapitalizacja renty).

2. Zadośćuczynienie

Art. 445

§ 1. W wypadkach przewidzianych w artykule poprzedzającym **sąd może przyznać poszkodowanemu odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.**

§ 2. Przepis powyższy stosuje się również w wypadku **pozbawienia wolności** oraz w wypadku **skłonienia za pomocą podstępów, gwałtu lub nadużycia stosunku zależności do poddania się czynowi nierządному.**

§ 3. Roszczenie o zadośćuczynienie przechodzi na spadkobierców tylko wtedy, gdy zostało uznane na piśmie albo gdy powództwo zostało wytoczone za życia poszkodowanego.

→ Art. 445 KC stanowi o możliwości przyznania zadośćuczynienia za krzywdę, której poszkodowany doznał w związku z naruszeniem dóbr osobistych:

- zdrowia (którego naruszeniem są uszkodzenie ciała oraz rozstrój zdrowia, o których mowa w art. 444 KC stanowiącym przedmiot odesłania z § 1),
- wolności
- integralności seksualnej

→ Art. 445 KC **nie stanowi samodzielnej podstawy odpowiedzialności za krzywdę** → dane naruszenie musi mieć miejsce na skutek jednego ze **zdarzeń stanowiących podstawę odpowiedzialności deliktowej** (np. art. 415, 417, 429, 430, 433, 435, 436 KC itp.).

- KRZYWDA : skutki naruszenia dóbr osobistych poszkodowanego w postaci negatywnych odczuć fizycznych lub psychicznych (jak "cierpienie", w tym ból, a także "cierpienia psychiczne", "negatywne przeżycia psychiczne" lub "ujemne uczucia")
- Samo naruszenie dobra osobistego – tj. ingerencja w dobro osobiste nierodząca cierpień fizycznych czy negatywnych przeżyć psychicznych poszkodowanego – nie jest zwykle uważane za krzywdę, co oznacza, że nie może rodzić obowiązku odszkodowawczego
- Zadośćuczynienie realizuje przede wszystkim funkcję kompensacyjną → jego **wysokość determinowana jest rozmiarem krzywdy.**
- Na rozmiar krzywdy mogą mieć przy tym wpływ rozmaite okoliczności w tym:
- natężenie doznawanych przez poszkodowanego cierpień
 - rodzaj naruszonego dobra osobistego,
 - stopień winy sprawcy
 - czas trwania cierpień poszkodowanego
 - ujemne skutki zdrowotne, jakie będzie on zmuszony znosić w przyszłości
- Roszczenie o zadośćuczynienie podlega dziedziczeniu tylko wówczas, gdy zostało **uznane na piśmie (uznanie może mieć charakter zarówno uznania właściwego, jak i niewłaściwego)** albo gdy spadkodawca przed śmiercią **wytoczył powództwo o zapłatę** należnego mu zadośćuczynienia.

Art. 448 KC

§ 1. W razie **naruszenia dobra osobistego** sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią **sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę** albo **zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny**, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia.

§ 2. W przypadkach określonych w art. 445 § 1 i 2 oraz art. 446² ten, czyje dobro osobiste zostało naruszone, może **obok zadośćuczynienia pieniężnego żądać zasądzenia odpowiedniej sumy na wskazany przez niego cel społeczny**.

§ 3. Do roszczeń, o których mowa w § 1 i 2, przepis art. 445 § 3 stosuje się.

KUMULACJA

- Naruszenie deliktem dóbr osobistych co do zasady uprawnia poszkodowanego (pokrzywdzonego) do żądania – według jego wyboru – **albo wyłącznie zadośćuczynienia albo wyłącznie odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny**;
- Wyjątkiem, w przypadku którego kumulacja jest dopuszczalna, jest naruszenie deliktem dóbr osobistych w postaci **zdrowia** (tzn. wywołanie rozstroju zdrowia lub uszkodzenia ciała) oraz **wolności i integralności seksualnej** (w stanach faktycznych objętych zakresem zastosowania art. 445 § 2 KC) oraz naruszenie **dobra osobistego więzi rodzinnej** w sposób określony w art. 446² KC. W tych przypadkach możliwość dochodzenia odpowiedniej sumy na wskazany cel społeczny **obok** zadośćuczynienia pieniężnego przewiduje obecnie art. 448 § 2 KC

Problem szkód prenatalnych oraz związanych z poczęciem i urodzeniem

Art. 446¹

Z chwilą urodzenia dziecko może żądać naprawienia szkód doznanych przed urodzeniem.

- Art. 446¹ → stanowi o możliwości żądania przez dziecko naprawienia tzw. **szkód prenatalnych**.
- **Szkody prenatalne to uszczerbki powstające w fazie życia prenatalnego**, czyli po poczęciu, a przed urodzeniem się dziecka (np. nieudane zabiegi mające na celu przerwanie ciąży, ataki agresji skierowane przeciwko matce, a skutkujące uszkodzeniem płodu).
- Naprawienia takich szkód dziecko może dochodzić **w chwili uzyskania zdolności prawnej**
- **Naprawieniu podlegają tylko szkody na osobie (majątkowe i niemajątkowe)**
- Artykuł 446¹ KC nie stanowi samodzielnej podstawy obowiązku naprawienia szkód prenatalnych. Taki obowiązek powstaje, gdy szkoda została wyrządzona na skutek deliktu (np. art. 415, 433, 435, 436 KC itp.)

ROSZCZENIA OSÓB POŚREDNIO POSZKODOWANYCH

Art. 446

§ 1. Jeżeli wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia nastąpiła **śmierć poszkodowanego**, zobowiązany do naprawienia szkody powinien zwrócić **koszty leczenia i pogrzebu temu, kto je poniósł**.

§ 2. **Osoba, względem której ciążył na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny**, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody **renty** obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego. **Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego**.

§ 3. Sąd może ponadto przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego **stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej**.

§ 4. Sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem **zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę**.

Art. 446²

W razie **ciężkiego i trwałego uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, skutkującego niemożnością nawiązania lub kontynuowania więzi rodzinnej**, sąd może przyznać **najbliższym członkom rodziny poszkodowanego** odpowiednią sumę tytułem **zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę**.

Przedawnienie

Art. 442¹

§ 1. Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem **lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.** Jednakże termin ten **nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.**

§ 2. Jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku, roszczenie o naprawienie szkody ulega przedawnieniu z upływem **lat dwudziestu od dnia popełnienia przestępstwa bez względu na to, kiedy poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.**

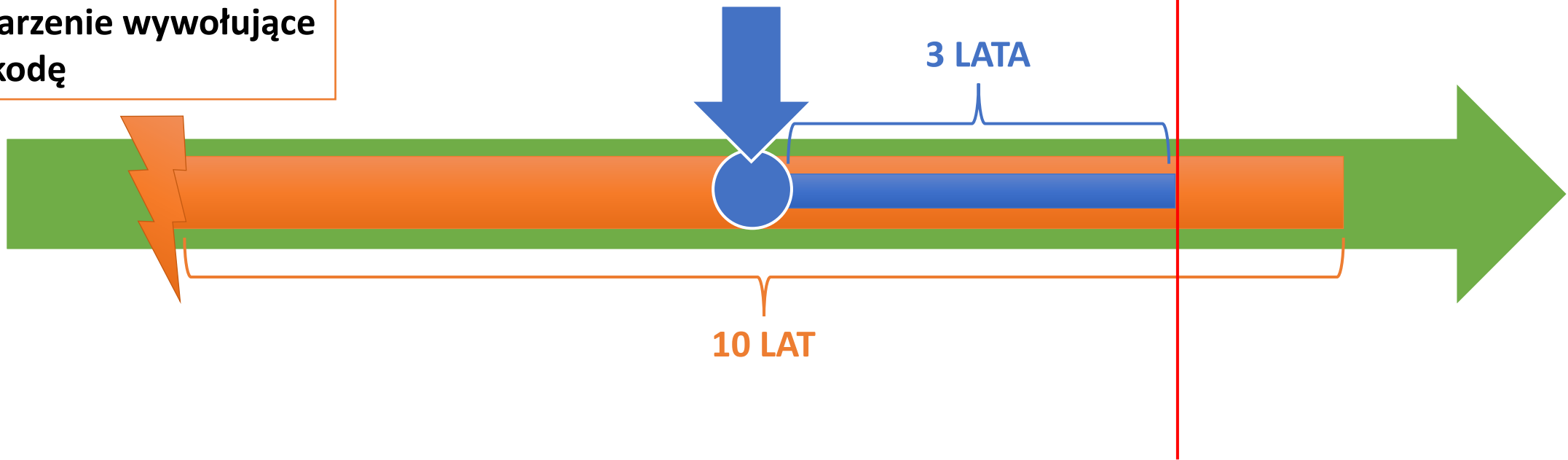
§ 3. W razie wyrządzenia **szkody na osobie**, przedawnienie nie może skończyć się wcześniej niż z upływem **lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia.**

§ 4. Przedawnienie roszczeń osoby **małoletniej** o naprawienie **szkody na osobie** nie może skończyć się wcześniej niż z upływem **lat dwóch od uzyskania przez nią pełnoletności.**

Dzień, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia

Zdarzenie wywołujące szkodę

PRZEDAWNNIENIE

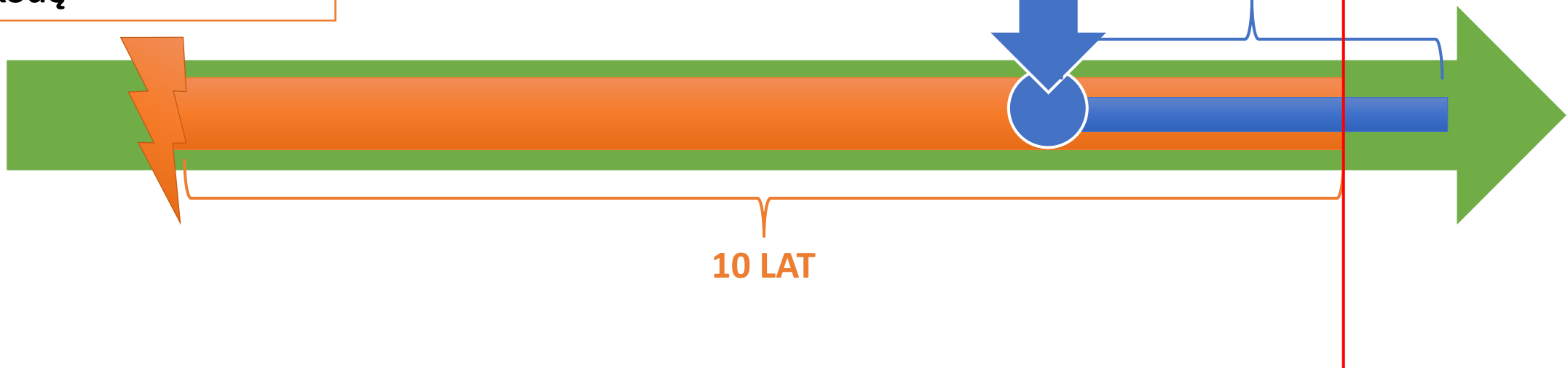

3 LATA

10 LAT

Dzień, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia

Zdarzenie wywołujące szkodę

10 LAT

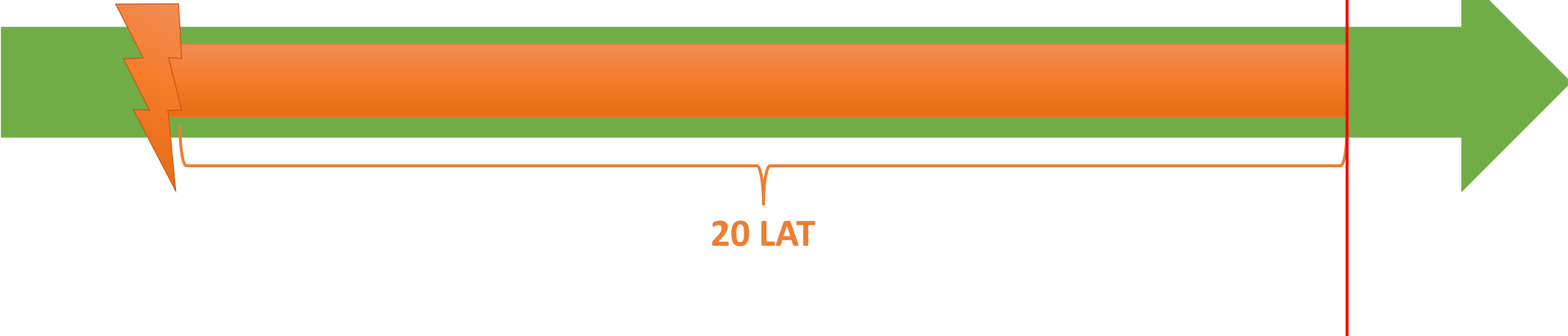
3 LATA

PRZEDAWNNIENIE

Jeżeli szkoda wynikła ze zbrodni lub występku:

Dzień popełnienia
przestępstwa

PRZEDAWNNIENIE

20 LAT

Zdarzenie wywołujące
szkodę na osobie

Dzień, w którym poszkodowany
dowiedział się o szkodzie i o osobie
obowiązanej do jej naprawienia

PRZEDAWNNIENIE

3 LATA

